

Về phương pháp đấu tranh chống Pháp, Nhật trên báo chí cách mạng Bắc kỳ giai đoạn 1939-1945

Trần Thị Thanh Huyền^(*)

Tóm tắt: Trong giai đoạn 1939-1945 - Chiến tranh Thế giới thứ Hai, tình hình trong nước và thế giới có nhiều biến động. Pháp tham chiến tại Việt Nam. Để thuận lợi cho việc khai thác của cải ở Việt Nam phục vụ cho chính quốc, Pháp đã thi hành hàng loạt chính sách để tiêu diệt các tổ chức cộng sản. Trước tình hình đó, Đảng Cộng sản Đông Dương đã nhanh chóng chuyển hướng chỉ đạo cách mạng. Trong đó, vấn đề phương pháp đấu tranh với kẻ thù trong tình hình mới là một nhiệm vụ quan trọng được Đảng liên tục đề ra tại các hội nghị Trung ương, cụ thể là Hội nghị 6 (tháng 11/1939), Hội nghị 7 (tháng 11/1940), Hội nghị 8 (tháng 5/1941). Trong giai đoạn này, nhất là từ sau Hội nghị Đảng Cộng sản Đông Dương lần 8 (tháng 5/1941), hàng loạt báo cách mạng ở Bắc kỳ đã ra đời, góp phần tuyên truyền, hướng dẫn, cổ động về phương pháp đấu tranh chống Pháp, Nhật. Nhờ hoạt động tích cực của các báo, phong trào cách mạng Việt Nam, nhất là ở Bắc kỳ, đã phát triển mạnh mẽ.

Từ khóa: Báo chí cách mạng, Thực dân Pháp, Đế quốc Nhật, Đảng Cộng sản Đông Dương, 1939-1945, Việt Nam, Bắc kỳ

Abstract: During World War II (1939-1945), the situation in Vietnam and the world became significantly volatile. France joined the war in Vietnam. To facilitate exploitation for its mother country, the French implemented a series of policies to destroy the communist organizations. Against this background, the Indochinese Communist Party quickly changed its revolutionary direction, in which, the methods to fight the enemy in the new situation became a critical task continuously proposed by the Party in the 6th, 7th and 8th Conferences on November 1939, November 1940, and November 1941, respectively. During this period, especially after the 8th Congress of the Communist Party of Indochina (May 1941), a series of revolutionary newspapers in Tonkin was born, actively contributing to the propaganda, guidance and promotion of method of fighting against France and Japan. Thanks to that, the Vietnamese revolutionary movement, especially in Tonkin, strongly developed.

Keywords: Revolutionary Press, French Colonialists, Japanese Empire, Indochina Communist Party, 1939-1945, Vietnam, Tonkin

Ngày nhận bài: 30/6/2023; Ngày duyệt đăng: 15/7/2024

---

^(*) ThS., Viện Sử học, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam; Email: tranhuyen.vsh@gmail.com

1. Mở đầu

Phương pháp đấu tranh là nhân tố quan trọng quyết định thành công hay thất bại của cách mạng. Phương pháp đấu tranh đúng đắn sẽ giúp cách mạng tránh bị tổn thất và dễ đạt được thành công. Trong giai đoạn 1939-1945, khi tình hình quốc tế và trong nước có nhiều thay đổi, Đảng Cộng sản Đông Dương đã nhanh chóng chuyển hướng chỉ đạo để lãnh đạo cách mạng Việt Nam tiến lên giải phóng dân tộc. Trong đó, sự thay đổi trong phương pháp đấu tranh chống Pháp, Nhật được đặc biệt chú ý. Dưới sự chỉ đạo của Đảng, báo chí cách mạng Bắc kỳ đã tích cực đưa những nội dung bàn về phương pháp đấu tranh lên báo. Những nội dung đó đã có tác dụng rất lớn trong việc định hướng phong trào phát triển và có vai trò không nhỏ trong chiến thắng của cách mạng Việt Nam.

2. Những yếu tố ảnh hưởng đến nội dung phương pháp đấu tranh trên báo chí cách mạng Bắc kỳ giai đoạn 1939-1945

2.1. Những thay đổi của tình hình trong nước và thế giới

Tháng 9/1939, Chiến tranh Thế giới thứ Hai nổ ra, thực dân Pháp nhanh chóng bị cuốn vào cuộc chiến. Tháng 6/1940, Pháp đầu hàng Đức. Tháng 9/1940, Nhật vào Đông Dương, nhân dân Việt Nam vốn đã bị Pháp bóc lột nặng nề nay lại gánh thêm phát xít Nhật nên càng điêu đứng. Để tạo điều kiện thuận lợi huy động mọi nguồn lực của Việt Nam cho cuộc chiến tranh ở chính quốc, việc đầu tiên mà chính quyền Pháp ở Đông Dương thực hiện là đàn áp Đảng Cộng sản Đông Dương và phong trào của quần chúng cách mạng. Ngày 28/9/1939, Toàn quyền Đông Dương công bố Nghị định ban hành Sắc lệnh ngày 26/9/1939 của Hội đồng Bộ trưởng Pháp về việc: giải tán và cấm mọi hoạt động của các tổ chức cộng sản trực tiếp hoặc gián tiếp tuyên truyền các

khẩu hiệu của Quốc tế Cộng sản, hay những cơ quan dưới quyền kiểm soát của phái ấy; Đảng Cộng sản và các đoàn thể có liên quan đều bị giải tán; Tuyệt đối cấm những ấn phẩm, xuất bản phẩm tuyên truyền cho Quốc tế Cộng sản hay những tổ chức có liên quan (Nguyễn Thành, 1984: 237).

Nhằm thực hiện mục tiêu “*Đánh toàn diện và mau chóng vào các tổ chức cộng sản*” (Dẫn theo: Nguyễn Khánh Toàn, 2004: 398)¹, trong thời gian từ tháng 4-12/1939, thực dân Pháp đã ban hành 18 văn bản khác nhau liên quan đến việc kiểm soát và ngăn cấm các hoạt động tuyên truyền cộng sản và chống Pháp (Dương Trung Quốc, 2000: 306). Để tiếp tay cho những chính sách chống cộng và tuyên truyền cộng sản ở Việt Nam nói chung và Bắc kỳ nói riêng, triều đình nhà Nguyễn cũng liên tiếp ban các đạo dụ như: Dụ số 68 ngày 15/11/1939 của Hoàng đế Bảo Đại cấm hoạt động tuyên truyền, phổ biến chủ nghĩa cộng sản ở Bắc kỳ; Dụ số 78 ngày 15/01/1940 của Hoàng đế Bảo Đại về việc truy tố những tác giả đưa tin tức có lợi cho nước ngoài chống lại nước Pháp hay Vương quốc An Nam... (Phan Đăng Thanh, Trương Thị Hòa, 2017: 211). Với những chính sách trên, hàng loạt báo chí cách mạng và tiến bộ trên cả nước bị đóng cửa.

Ngoài ra, sau này, việc xuất bản báo chí ở Việt Nam còn chịu sự tác động bởi những chính sách của Nhật Bản. Dù có khác nhau ở cách thể hiện, nhưng cả Nhật và Pháp đều thống nhất ở việc chống chủ nghĩa cộng sản.

2.2. Sự phát triển của báo chí cách mạng ở Bắc kỳ giai đoạn 1939-1945

Do sự thay đổi trong chính sách báo chí của chính quyền nên số lượng báo chí công khai trong giai đoạn này giảm sút đáng kể.

¹ Catruox tuyên bố ngày 04/01/1940 tại Hội đồng Chính phủ Đông Dương.

Báo chí xuất bản định kỳ ở Đông Dương từ năm 1939 đến năm 1944 giảm nhanh chóng từ 136 tờ báo định kỳ xuống còn 57 tờ. Trong đó, báo chí ở Bắc kỳ năm 1944 chỉ bằng 47% so với năm 1939. Số lượng báo tiếng Việt năm 1939 là 67 tờ, trong đó ở Bắc kỳ là 27 tờ. Sau 5 năm, báo tiếng Việt cũng giảm mạnh chỉ còn lại 20 tờ trên toàn Việt Nam, trong đó ở Bắc kỳ chỉ còn 11 tờ báo công khai có sự quản lý của chính quyền thực dân (*Gouvernement général de L'Indochine*, giai đoạn 1939-1945).

Báo chí cách mạng trong thời kỳ này chịu sự chi phối mạnh mẽ bởi tình hình chính trị trong nước và sự phát triển của phong trào cách mạng. Giai đoạn đầu, các báo lần lượt chuyển vào hoạt động bí mật, bất hợp pháp, số lượng báo cách mạng còn lại không nhiều. Nhưng từ sau Hội nghị Trung ương 8 (tháng 5/1941), do tình hình cách mạng thay đổi, báo chí cách mạng nói chung, đặc biệt là báo chí cách mạng ở Bắc kỳ, phát triển một cách mạnh mẽ.

Ngoài ra, thời kỳ này, trong các nhà tù của Pháp ở Bắc kỳ, những đảng viên Đảng Cộng sản bị bắt cũng cho ra nhiều tờ báo phục vụ việc truyền truyền cách mạng trong các nhà tù (Xem thêm: Trần Thị Thanh Huyền, 2017).

Như vậy, có thể thấy, cục diện báo chí ở Việt Nam có sự thay đổi nhanh chóng. Báo chí công khai có sự quản lý của chính quyền Pháp ngày càng giảm nhanh chóng, trong khi đó báo chí cách mạng sau một thời gian hoạt động hạn chế, bí mật thì càng về sau càng phát triển mạnh cả về số lượng và mức độ ảnh hưởng.

2.3. Việc định hướng về phương pháp đấu tranh chống Pháp - Nhật của Đảng Cộng sản Đông Dương

Phương pháp đấu tranh cách mạng trong tình hình mới đã được Đảng Cộng

sản Đông Dương đề cập trong các Hội nghị Trung ương 6, 7, 8. Trong đó, tại Hội nghị 6 (tháng 11/1939), Đảng xác định: Thay đổi phương pháp đấu tranh, từ đấu tranh đòi quyền dân sinh dân chủ sang đấu tranh trực tiếp đòi quyền lợi dân tộc, đánh đổ đế quốc và tay sai, từ đấu tranh hợp pháp và nửa hợp pháp sang hoạt động bí mật và không hợp pháp, chuẩn bị tiến tới khởi nghĩa vũ trang giành chính quyền.

Tại Hội nghị 7 (tháng 11/1940), Đảng đã khẳng định sự đúng đắn của việc chuyển hướng chiến lược của Hội nghị 6. Phương pháp đấu tranh được Hội nghị xác định: “Bước tiến triển đó sẽ vừa hòa bình, vừa dùng bạo lực, vừa phương diện kinh tế, chính trị, và văn hóa” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2000, tập 7: 75).

Ngày 28/01/1941, Nguyễn Ái Quốc trở về nước sau 30 năm hoạt động ở nước ngoài. Trước những diễn biến mau lẹ của tình hình trong nước và thế giới, Người đã triệu tập Hội nghị 8 (tháng 5/1941). Trong hội nghị này, vấn đề phương pháp đấu tranh được xác định: “Cuộc cách mạng Đông Dương phải kết thúc bằng một cuộc võ trang khởi nghĩa” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2000, Tập 7: 123).

Để đưa cuộc khởi nghĩa đến thắng lợi, Đảng chỉ ra việc cần phải phát triển lực lượng cách mạng và hình thức tổ chức thích hợp, tiến hành xây dựng căn cứ cách mạng và trong hoàn cảnh cho phép có thể đi từ khởi nghĩa từng phần tiến tới tổng khởi nghĩa giành chính quyền trên phạm vi cả nước: “Với lực lượng sẵn có ta có thể lãnh đạo một cuộc khởi nghĩa từng phần trong từng địa phương, cũng có thể giành sự thắng lợi mà mở đường cho một cuộc tổng khởi nghĩa to lớn” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2000, Tập 7: 131, 132).

Bảng 1: Các tờ báo cách mạng ở Bắc kỳ giai đoạn 1939-1945

STT	Tên báo	Thời gian	Tổng số báo	Cơ quan phát hành
1	<i>Giải phóng</i>	Năm 1940		Xứ ủy Bắc kỳ
2	<i>Tiền Phong</i>	Năm 1940		Đoàn Thanh niên phân để cứu quốc Bắc kỳ
3	<i>Phá ngục</i>			Mặt trận Thống nhất Phản đế Đông Dương
4	<i>Tạp chí Cộng sản</i>	Tháng 10/1941		Đảng Cộng sản Đông Dương
5	<i>Cờ giải phóng</i>	Từ ngày 10/10/1942 đến ngày 17/7/1943	15 số	Đảng Cộng sản Đông Dương
6	<i>Cứu quốc</i>	Từ ngày 25/01/1942 đến ngày 15/8/1945 ¹	30 số	Tổng bộ Việt Minh
7	<i>Độc lập</i>	1944-1945		Việt Minh phía Nam Bắc kỳ
8	<i>Tạp chí Cộng sản</i>	Từ ngày 28/02/1943 đến ngày 24/9/1943	2 số ²	Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản
9	<i>Tiếng súng khởi nghĩa</i>	Ngày 15/6/1945	1 số	Xứ ủy Bắc kỳ
Cấp tỉnh				
1	<i>Tiến lên</i>	Năm 1939		Đảng bộ khu C (Tỉnh ủy Nam Định)
2	<i>Việt Nam độc lập</i>	Từ ngày 01/8/1941 đến ngày 20/8/1945	126 số	Ban đầu là Tỉnh bộ Việt Minh Cao Bằng, đến số 129 là liên tỉnh bộ Việt Minh Cao Bằng-Bắc Cạn, từ số 187 là của liên tỉnh bộ Việt Minh Cao Bằng-Bắc Cạn-Lạng Sơn
3	<i>Bãi Sậy</i>	Từ tháng 6/1943 đến tháng 10/1943		Hưng Yên
4	<i>Hiệp lực</i>	Sau Hội nghị		Tỉnh bộ Việt Minh Bắc Ninh
5	<i>Hoa Lư</i>	Trung ương 8		Ninh Bình
6	<i>Mê Linh</i>	(tháng 5/1941)		Phúc Yên
7	<i>Quyết thắng</i>			Bắc Giang
8	<i>Khởi nghĩa</i>			Chiến khu Hòa - Ninh - Thanh (Hòa Bình, Ninh Bình, Thanh Hóa)
9	<i>Bắc Sơn</i>	Số 1 ra ngày 15/9/1944		Bắc Sơn
10	<i>Nước Nam mới</i>	Từ ngày 20/6/1945 đến ngày 01/9/1945	7 số	Khu giải phóng miền Bắc
11	<i>Chiến đấu</i> (sau đổi thành <i>Kèn gọi lính</i>) ³	Từ ngày 01/10/1944 đến năm 1945		Việt Nam quân nhân cứu quốc hội
12	<i>Lao động</i>	Từ cuối năm 1943 đến tháng 8/1945	12 số	Công nhân
13	<i>Quân giải phóng</i>	Từ ngày 05/8/1945	1 số ⁴	Việt Nam giải phóng quân
14	<i>Tiền phong</i>	Từ tháng 7/1944 đến ngày 01/12/1946		Hội Văn hóa cứu quốc
15	<i>Việt Nam</i>			Việt Nam cứu quốc hội
16	<i>Hồn nước</i>	Năm 1945		Thanh niên cứu quốc Hoàng Diệu (Hà Nội)
17	<i>Lắc mương</i>	Năm 1945		Hội người Thái cứu quốc

Nguồn: Tác giả tổng hợp.

¹ Sau cách mạng, báo xuất bản công khai và tồn tại đến ngày 28/01/1947.

² Số 3 đã xong bài vở, chưa kịp in để phát hành thì Tổng khởi nghĩa diễn ra.

³ Theo: Nguyễn Thành, 1984: 254 (Tuy nhiên, trong “Giới thiệu lịch sử báo chí Việt Nam” đăng trên Tạp chí *Nghiên cứu Lịch sử*, số 1, tháng 3/1959, trang 22, Trần Huy Liệu cho rằng tên gọi của báo là *Kèn gọi lính*, sau mới đổi thành *Chiến đấu*).

⁴ Theo: Nguyễn Thành, 2005: 143.

Như vậy, thông qua ba hội nghị 6, 7, 8, Đảng Cộng sản Đông Dương đã hoàn thành việc chuyển hướng chỉ đạo cách mạng. Đồng thời, qua các hội nghị này, vấn đề phương pháp đấu tranh cũng dần dần được hoàn thiện phù hợp với tình hình cách mạng Việt Nam.

3. Bàn về phương pháp đấu tranh trên báo chí cách mạng Bắc kỳ giai đoạn 1939-1945

Phương pháp đấu tranh cách mạng là vấn đề thường được đặt ra trong các cuộc họp của Đảng. Để chuẩn bị tốt mọi mặt cho cuộc cách mạng, Đảng phải chỉ đạo nhân dân có phương pháp phù hợp trong từng thời kỳ.

Từ chỉ đạo của Đảng, báo chí cách mạng ở Bắc kỳ thường có bài viết về phương pháp đấu tranh của cách mạng Việt Nam.

Trong những năm đầu Chiến tranh Thế giới thứ Hai, khi Pháp thi hành hàng loạt chính sách khủng bố các chiến sĩ cách mạng, Đảng đã chủ trương chuyển vào hoạt động bí mật thì các báo cách mạng cũng luôn quán triệt đảng viên phải tuyệt đối giữ bí mật. Báo *Việt Nam độc lập* có những khẩu hiệu nhắc nhở đảng viên như:

“Muốn đánh Tây đánh Nhật

Trước phải giữ bí mật”

(Số 126 ngày 21/5/1942)

“Hết sức giữ bí mật

Hăng hái làm việc hội

Ra sức đi tuyên truyền”

(Số 131 ngày 11/7/1942)

Khi Đảng chủ trương tích cực huấn luyện, tổ chức nhân dân đấu tranh chính trị và đấu tranh vũ trang, báo chí cách mạng cũng coi đó là chủ đề quan trọng hàng đầu. Trên các báo *Việt Nam độc lập*, *Cứu quốc*, *Cờ giải phóng*, *Việt Nam mới*, *Quân giải phóng*,... thường xuyên có bài viết về chủ đề này.

Bàn về mối quan hệ giữa chính trị và quân sự, báo *Việt Nam độc lập* số 217 ngày 20/5/1945 có bài: “Chính trị trên quân sự”, trong đó viết: “*Chính trị quan hệ hơn quân sự, chính trị phải ở trên quân sự. Như thế là vì quân sự là do chính trị sinh ra. Như đối với liên tỉnh này, có tuyên truyền tổ chức chính trị trước, có con đường chính trị đánh phát xít giành độc lập rồi mới có quân sự, dùng vũ trang làm cách mạng dân tộc giải phóng*”.

Vấn đề này cũng được báo *Việt Nam mới*, số 3 ngày 11/7/1945 bàn tới qua bài: “Muốn đánh lùi quân giặc: quân sự và chính trị phải đi đôi; củng cố và phát triển phải đi đôi”.

Để cán bộ cách mạng ở từng địa phương nắm rõ phương pháp vận động thu hút lực lượng, cách thức tổ chức đấu tranh, báo *Cứu quốc* thường xuyên đăng những bài viết hướng dẫn cách tổ chức các đoàn thể quần chúng như: “Thông nhất Việt Minh, Việt Minh muốn tiến” (số 10 ngày 18/2/1944); “Đội tự vệ sinh hoạt thế nào” (số 13 ngày 20/8/1944); “Làm cho tổ chức hoạt động” (số 15 ngày 30/11/1944);... Theo đó, ngoài những đoàn thể cứu quốc thì Đảng phải tổ chức nhiều đoàn thể đơn sơ, không có điều lệ, công khai và nửa công khai để thu hút quần chúng (*Cứu quốc*, số 10 ngày 18/2/1944).

Báo *Việt Nam độc lập* cũng chỉ ra cách làm cụ thể để thu hút quần chúng: “*Với anh em binh lính ở nơi lạc hậu, chúng ta phải nhanh chóng và khôn khéo tuyên truyền họ, ảnh hưởng họ. Không để cho họ đi theo bọn Nhật và Việt gian*” (*Việt Nam độc lập*, số 219 ngày 10/6/1945).

Báo chí cách mạng giai đoạn 1939-1945 còn thường xuyên nêu lên những tấm gương điển hình để khích lệ quần chúng. Báo *Việt Nam độc lập* đăng bài “Hoan

ngheh đội tuyên truyền Hồng Phong” (số 168 ngày 11/7/1943); “Hai đồng chí phụ nữ đáng khen” (số 186 ngày 15/01/1944), trong đó nêu tấm gương của hai đồng chí phụ nữ ở xã Đ. C, tổng C. T châu TP, tỉnh B. C đã dũng cảm xung phong làm công tác giao thông...

Báo *Quân giải phóng*, số 1 ngày 05/8/1945 cũng đăng bài ca ngợi tinh thần của anh em binh lính ở Tam Đảo: “*Tại Tam Đảo anh em đội cai binh lính đã theo lời kêu gọi của Việt Minh quay súng lại tiêu diệt giặc Nhật. Anh em binh lính nổi dậy diệt trừ giặc Nhật lần này là lần đầu tiên. Cái gương nghĩa khí ấy toàn thể binh lính Việt Nam sẽ noi theo*”.

Báo *Cờ giải phóng* cũng đăng tin về phong trào đấu tranh ở các nơi trong mục Làn sóng đấu tranh. Các cuộc đấu tranh chính trị cũng như vũ trang của nhân dân được cập nhật thường xuyên, tạo ra không khí sôi sục trên khắp cả nước. *Cờ giải phóng*, số 6 ngày 28/7/1944 đưa tin: Chống khủng bố trắng! Trừ khử Việt gian! (ở Việt Bắc); Đánh Nhật (ở Hà Đông, Hạ Hồi); Chợ đấu tranh (ở Rạch Giá, Sài Gòn, Phúc An, Hà Nội); Chống cướp thóc (ở Ninh Bình, Vĩnh Yên); Đòi muối (ở Bắc Ninh, Nam Định); Phá đay (ở Bắc Ninh);...

Bên cạnh việc đưa tin về phong trào đấu tranh trong nước qua các mục “Tiếng vang đấu tranh”, “Phong trào kháng Nhật cứu nước”, báo *Cứu quốc* còn chú ý đến những hoạt động của người Việt Nam ở nước ngoài như Trung Quốc, Thái Lan ... Ở đó, người Việt đã tập hợp thành đảng phái cách mạng để giúp đỡ chính phủ của các nước này. Trong số 12 ngày 25/6/1944, báo đăng tin: “Cuộc đại biểu hội nghị của các đoàn thể Việt Nam ở Tàu” (từ ngày 22-28/3) với phần bình luận “Chúng tôi rất hoan nghênh”.

Các hoạt động đấu tranh của quần chúng chống Pháp, Nhật và tay sai cũng được các báo tình đảng hết sức chi tiết. Báo *Quyết thắng*, số 2 ngày 21/6/1945 đưa tin về việc giết giặc Nhật ở các địa phương như sau:

“*Ngày 28-4-1945, Tỉnh Đội Cần (Thái Nguyên): Trên đường Thái Nguyên Chợ Chu (cây số 64) ta đánh một toán Nhật, giết 25 tên lính và 2 việt gian.*

17-5, bắn chết ba tên Nhật và một bị thương ở Phương Vỹ Hạ

19-5, quân Nhật từ chợ Nập rút về Đại Từ bị bắn chết một tên và mấy tên nữa bị thương”.

Việc thông tin các hoạt động đấu tranh cả về chính trị cũng như vũ trang trong nước của báo cách mạng ở Bắc kỳ đã giúp nhân dân hình dung được cục diện đấu tranh, từ đó có tác dụng kích thích rất lớn quần chúng đứng lên.

Không chỉ đưa tin về phong trào đấu tranh của nhân dân các nơi, báo chí cách mạng Bắc kỳ còn nghiêm túc chỉ ra mặt hạn chế của các cuộc đấu tranh đã diễn ra để cách mạng rút kinh nghiệm:

Báo *Quân giải phóng* là diễn đàn cho các đội viên quân giải phóng và cả người ngoài bàn về việc quân sự. Tôn chỉ của báo: sẽ là một người bạn của các đồng chí đội trưởng, chính trị viên, đội viên. *Quân giải phóng* sẽ hết sức giúp các đồng chí tiến bộ về học tập và chiến đấu, sẽ thành thực vạch rõ những khuyết điểm để các đồng chí biết mà sửa chữa (*Quân giải phóng*, số 1 ngày 05/8/1945). Trên báo có mục: “Phê bình các cuộc chiến tranh vừa qua” để nhìn lại các cuộc đấu tranh và rút ra bài học kinh nghiệm: “*Những kinh nghiệm trên dạy cho ta rằng: mỗi một lúc đánh ta nên đặt mục đích cho rõ: đánh một trận là để quý nhiều địch thì phải*

hạn chế bắn súng, có khi chỉ nên dùng súng kíp để đỡ tốn đạn Tây” (Quân giải phóng, số 1 ngày 05/8/1945).

Báo *Cờ giải phóng* cũng thường xuyên có những bài nhìn lại các cuộc đấu tranh, chỉ ra khuyết điểm, sai lầm trong quá trình tổ chức vận động quần chúng.

Ngày 12/3/1945, sau khi Nhật đảo chính Pháp (09/3/1945), Ban Thường vụ Trung ương Đảng đã họp ở Đình Bảng, do đồng chí Trường Chinh chủ trì. Hội nghị đã ra Chỉ thị “Nhật - Pháp bắn nhau và hành động của chúng ta”, trong đó quyết định: “*Phát động một cao trào kháng Nhật cứu nước mạnh mẽ để làm tiền đề cho cuộc tổng khởi nghĩa. Cao trào ấy có thể bao gồm từ hình thức bất hợp tác, bãi công, bãi thị, phá phách cho đến những hình thức cao hơn như biểu tình thị uy vũ trang du kích...*

Sẵn sàng chuyển qua hình thức tổng khởi nghĩa khi đã đủ điều kiện (ví dụ quần đồng minh bám chắc và tiến mạnh trên đất ta)” (Đảng Cộng sản Việt Nam, 2000, Tập 7: 367).

Về phương thức tuyên truyền, Đảng cũng nhấn mạnh: “chuyển qua hình thức tuyên truyền mạnh bạo hơn”, “thành lập đội tuyên truyền xung phong”, “vũ trang công khai diễn thuyết”,...

Thực hiện những chỉ đạo của Đảng, báo chí cách mạng đồng loạt kêu gọi, lãnh đạo nhân dân đấu tranh dưới nhiều hình thức để tạo ra một cao trào tiền khởi nghĩa mạnh mẽ.

Các báo cách mạng ở Bắc kỳ trở thành nơi định hướng, lãnh đạo phong trào đấu tranh của quần chúng. Ngay sau ngày Nhật đảo chính Pháp, báo *Cờ giải phóng*, số 11 ngày 25/3/1945 dành riêng để phân tích về sự kiện này, đồng thời kêu gọi nhân dân với bài “Cuộc đảo chính của Nhật ở Đông Dương”, trong đó phân tích ở các mặt: Tính cách cuộc chính biến ngày 9/3, Tại sao Nhật phải làm đảo chính, Giặc Nhật không giải phóng cho dân ta, Giặc Nhật không thể đứng vững, Phong trào kháng Nhật cứu nước, Tiến lên. Cuối cùng, báo phát động: “*Tình thế rất thuận tiện, các chiến sĩ cách mạng Đông Dương phải lợi*

Bảng 2: Các bài viết chỉ ra những khuyết điểm trong quá trình vận động, đấu tranh trên báo *Cờ giải phóng*

Số báo	Ngày ra báo	Tên bài viết	Nội dung cơ bản
Số 3	15/2/1944	Những bệnh của các cán bộ dân tộc thiểu số	Những nhược điểm của các cán bộ dân tộc thiểu số như: ít ý thức chính trị, thiếu kinh nghiệm vận động...
Số 4	18/4/1944	Phải vượt qua những mâu thuẫn ấy	Nói về những khuyết điểm, sai lầm của Đảng bộ Bắc kỳ và cách khắc phục
Số 5	14/6/1944	Sinh hoạt của Đảng	Phê bình cán bộ Đảng trong việc ngại tuyên truyền vận động quần chúng
Số 7	28/9/1944	Bồi bổ điều kiện vật chất cho cuộc khởi nghĩa	Phê bình việc sửa soạn khởi nghĩa ở các địa phương quá chậm
Số 15	17/7/1945	Những bệnh sốt rét vỡ da của phong trào	Chỉ ra những ưu điểm và hạn chế của phong trào kháng Nhật cứu nước

Nguồn: Tác giả tổng hợp trên báo *Cờ giải phóng*.

dụng đến cùng cuộc khủng hoảng chính trị đang tiếp diễn đặng phát triển cao trào. Rút ròi, do dự lúc này là có tội". Ở các số sau đó, báo *Cờ giải phóng* đã có nhiều bài định hướng như: "Phải nhằm đúng kẻ thù chính" (số 12 ngày 12/4/1945); "Thóc và Thuế" (số 14 ngày 28/6/1945). Mục Cao trào kháng Nhật cứu nước đã trở thành mục chính trong các số báo sau để cập nhật tin tức về phong trào đấu tranh trên cả nước, đặc biệt là những cuộc đấu tranh vũ trang.

Báo *Việt Nam độc lập* cũng thường xuyên cập nhật về phong trào cứu quốc trên cả nước, trong đó nhấn mạnh việc thành lập chính quyền nhân dân ở các tỉnh: "Nhiều nơi đã thành lập ủy ban nhân dân châu hay phủ huyện. Có nơi đã thành lập ủy ban nhân dân tỉnh.

Khắp nơi truyền đơn biểu ngữ hô hào toàn dân đoàn kết đứng lên đánh Nhật..." (*Việt Nam độc lập*, số 214 ngày 30/4/1945).

Khi phong trào quần chúng lên cao, nhiều nơi, đặc biệt là ở liên tỉnh Cao - Bắc - Lạng đã thành lập được các ủy ban nhân dân nhưng bản thân những người trong ủy ban vẫn chưa hiểu rõ nhiệm vụ và quyền hạn của mình, nhất là chưa phân biệt được nhiệm vụ và quyền hạn của ban Việt Minh và ủy ban nhân dân. Báo *Việt Nam độc lập*, số 214 ngày 30/4/1945 giúp cán bộ phân biệt một cách rõ ràng hơn: "Ủy ban nhân dân là một cơ quan hành chính còn ban Việt Minh là một cơ quan đoàn thể. Cơ quan hành chính là một bộ máy cai trị. Ủy ban nhân dân do toàn dân bầu ra và trông nom việc cai trị toàn dân. Ban Việt Minh chỉ do người trong các hội cứu quốc bầu lên và chỉ trông nom công việc hội".

Để quần chúng tin tưởng cuộc cách mạng do Đảng Cộng sản Đông Dương lãnh

đạo, báo *Cờ giải phóng* đăng bài "Mười chính sách lớn trong khu giải phóng", trong đó trình bày những chính sách của Đảng thực hiện ở khu giải phóng tại các tỉnh Cao Bằng, Bắc Kạn, Tuyên Quang và một phần các tỉnh Thái Nguyên, Lạng Sơn, Hà Giang,... Các chính sách này về cơ bản đều mang lại những quyền lợi trực tiếp cho nhân dân lao động, đặc biệt là công nhân và nông dân. Đồng thời, báo cũng không quên động viên quần chúng: "*Hỡi đồng bào, lá cờ dân tộc giải phóng đang phấp phới bay trên các chiến khu. Hãy nhằm theo lá cờ ấy, đứng lên đuổi Nhật, đánh đổ chính phủ bù nhìn Trần Trọng Kim, thành lập chính phủ lâm thời cách mạng toàn quốc đem Chương trình Việt Minh ra thi hành trong toàn quốc*" (*Cờ giải phóng*, số 14 ngày 28/6/1945).

4. Nhận xét

Những thay đổi về phương pháp đấu tranh chống Pháp, Nhật là chủ trương đúng đắn của Đảng Cộng sản Đông Dương trong giai đoạn 1939-1945. Nhờ có chủ trương này, cách mạng Việt Nam tránh được những tổn hại khi thực dân Pháp ở Việt Nam thay đổi chính sách. Mặt khác, với những chủ trương trên, Đảng đã huy động, tập dượt được cho lực lượng cách mạng cả về đấu tranh chính trị lẫn vũ trang. Quán triệt những chỉ đạo của Đảng, báo chí cách mạng Bắc kỳ đã trở thành công cụ tuyên truyền tích cực cho các chủ trương, định hướng trên.

Để chuẩn bị những điều kiện cơ bản tiến hành cuộc cách mạng, báo chí cách mạng Bắc kỳ một mặt tuyên truyền, giải thích chủ trương của Đảng, mặt khác khuyến khích, động viên, chỉ đạo quần chúng đấu tranh. Qua báo chí, cán bộ, quần chúng nhân dân hình dung được cách thức tiến hành cuộc đấu tranh của ta,

đó là kết hợp đấu tranh chính trị với đấu tranh vũ trang, khởi nghĩa từng phần tiến tới tổng khởi nghĩa. Bắc kỳ trở thành nơi có phong trào đấu tranh phát triển nhất cả nước trong giai đoạn 1941-1945 một phần là do có sự đóng góp lớn của báo chí cách mạng. Theo David Marr: “Đến tháng 5 năm 1945, hầu hết người dân của Bắc kỳ đều nghe đến những kỳ tích của Việt Minh mà không nhất thiết phải tiếp xúc với bất kỳ ai tự xưng là thành viên. Cách thức tuyên truyền được tiếp thu và cải tiến bởi những đảng viên cộng sản trong mười năm năm trước đó đã có tác dụng lớn. Ở cấp độ chính thống nhất, những xuất bản định kỳ của Việt Minh như Việt Nam độc lập và Cứu Quốc nhanh chóng mở rộng phạm vi đưa tin và phát hành” (Marr, 1995: 210).

Báo chí cách mạng Bắc kỳ giai đoạn 1939-1945 đã thể hiện vai trò lớn đối với phong trào cách mạng cũng như đối với thành công của Cách mạng tháng Tám năm 1945 do Đảng Cộng sản Đông Dương lãnh đạo □

Tài liệu tham khảo

- Đảng Cộng sản Việt Nam (2000), *Văn kiện Đảng toàn tập, Tập 7 (1940-1945)*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- Gouvernement général de L' Indochine (1939-1945), *Annuaire statistique de L'Indochine 1939-1945*, Imprimerie D'extreme- Orient.
- Trần Thị Thanh Huyền (2017), “Báo chí cách mạng trong các nhà tù thực dân Pháp ở Bắc Kỳ từ năm 1930 đến năm 1945”, *Tạp chí Nghiên cứu Lịch sử*, số 4, tr 32-40.
- Marr, David G. (1995), *Viet Nam 1945: the quest for power*, University of Canifornia Press, Berkeley.
- Dương Trung Quốc (2000), *Việt Nam những sự kiện lịch sử 1919-1945*, Nxb. Giáo dục, Hà Nội.
- Phan Đăng Thanh, Trương Thị Hòa (2017), *Lịch sử các chế độ báo chí ở Việt Nam, Tập 1: Trước cách mạng tháng Tám 1945 (1858-1945)*, Nxb. Thành phố Hồ Chí Minh, Thành phố Hồ Chí Minh.
- Nguyễn Thành (1984), *Báo chí cách mạng Việt Nam 1925-1945*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
- Nguyễn Thành (2005), *Hoạt động báo chí của Đại tướng Võ Nguyên Giáp*, Nxb. Lý luận chính trị, Hà Nội.
- Nguyễn Khánh Toàn (2004), *Lịch sử Việt Nam, Tập 2: 1858-1945*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.